

2. POSEBAN DIO

Glava 4. PRAVNI REŽIM MORSKOG PROSTORA

Osnovna oznaka bilo koje suverene države je postojanje sopstvene teritorije. Pod državnim teritorijom u međunarodnom pravu podrazumijeva se dio zemljine kugle, uključujući kopno, njedra, vode i vazdušno prostranstvo, ograničeno državnim granicama u čijim predelima se prostire suverenitet dane države.

Cijeli Svetski okean uslovno možemo podijeliti na tri osnovne pravne kategorije morskih prostora:

1. neotuđivi dio teritorije priobalne države, u čijim predelima djeluje njen suverenitet (unutrašnje vode, teritorijalno more);
2. koji ne ulaze u sastav teritorije priobalne države, ali se potčinjava njenoj jurisdikciji (isključiva ekonomska zona, spoljašnji pojas, epikontinentalni pojas);
3. koji nijesu potčinjeni ni suverenitetu, ni jurisdikciji bilo koje države (otvoreno more).

Zajedno sa tim, pravni režim ovih osnovnih kategorija morskih prostora unutar nije sličan. Tako, u teritorijalnom moru za razliku od unutrašnjih voda djeluje pravo mirnog (neškodljivog) prolaza. U spoljašnjem pojasu priobalna država vrši određene vrste kontrola, dok u to vrijeme u isključivoj ekonomskoj zoni i u epikontinentalnom pojasu – suverena prava. Posebno mjesto u usvojenoj klasifikaciji morskih prostora zauzimaju međunarodni moreuzi i kanali, arhipelazi, a takođe Arktika i Antarktika.

Pravna klasifikacija morskih prostora, konačno formirana prihvatanjem Konvencije UN o pravu mora iz 1982 g., dozvoljava da se tačno odrede prava država na morskim prostorima, utvrdi njihov pravni status, izradi i utvrdi nadležan pravni poredak.

2. Unutrašnje morske vode

Pod unutrašnjim morskim vodama (inland waters, internal waters) podrazumijevamo vode koje se nalaze put obale od osnovne (polazne) linije. Od koje se mjeri širina teritorijalnoga mora.

Saglasno član 4 zakona o moru Crne Gore, objavljenom u službenom listu 17/07,

Unutrašnje morske vode Republike obuhvataju:

1. luke, zalive i ostrva;
2. ušća rijeka;
3. djelove mora između obale i osnovne linije teritorijalnog mora iz člana 14 stav 2 tač. 2 i 3 ovog zakona.

Pod zalivom iz tačke 1 stava 1 ovog člana, podrazumijeva se jasno istaknuta uvala uvučena u kopno, čija je morska površina jednaka površini ili veća od površine polukruga prečnika jednakog dužini prave linije koja zatvara ulaz u uvalu.

Morska površina uvale mjeri se od osnovne linije i prave linije koja zatvara ulaz u uvalu. Unutrašnjim morskim vodama, u smislu stava 1 ovog člana, smatraju se vode Skadarskog jezera, rijeka Crnojevica i Bojane do granica plovnosti.

Saglasno konvenciji o pravu mora 1982 g., u sastav unutrašnjih morskih voda ulaze:

1. akvatorije luka;
2. vode koje se nalaze između obale i pravih osnovnih linija, koje služe za merenje širine teritorijalnog mora;
3. vode unutrašnjih mora, tj. mora, koja su okružene kopnenom teritorijom jedne ili više država;
4. zalivi, čija je širina ulaza do 24 nautičke milje;
5. istorijske vode, u tom broju istorijski zalivi nezavisno od širine ulaza;

Pod zalivom saglasno Konvenciji o pravu mora 1982 g., podrazumijeva se jasno istaknuta uvala uvučena u kopno, čija je morska površina jednaka površini ili veća od površine polukruga prečnika jednakog dužini prave linije koja zatvara ulaz u uvalu. Zaliv se odnosi unutrašnjim morskim vodama, ako širina ulaza u njega između linija najveće oseke ne prelazi 24 morske milje. U protivnom slučaju, unutrašnjim morskim vodama odnosi se samo taj dio zaliva, koji se nalazi bliže obali od linije 24 morske milje, povučene između dvije tačke najveće oseke.

U istorijske zalive spadaju: zaliv Petra Velikog, Penžinska usta na Dalekom istoku, Bristolski zaliv, Fort-of-Fort, Mori-Fert, Konsepšen, Šalo (Velika Britanija), Gudzonov zaliv (Kanada), Kankal (Francuska), Delavera, Monterej, Česapijski zaliv, Santa Monika (SAD). Širina ulaza u nekim iz ovih zaliva je veoma značajna. Tako, naprimjer, širina ulaza u Bristolski zaliv dostiže 100 milja.

U slučajevima kada obale zaliva ili mora pripadaju nekim državama, upotreba tih voda usaglašava se između tih država (Azovsko more).

Akvatorija morskih luka ograničena je linijom spojenom između najisturenijih u more lučkih građevina.

Pravni režim unutrašnjih voda reguliše se zakonodavstvom priobalne države. Strani brodovi mogu ulaziti u unutrašnje morske vode druge države, samo ako ona to dozvoli, međutim bilo koja država ima pravo zabrane ulaska u svoje unutrašnje morske vode, bilo kom stranom brodu. Međutim, kao pravilo, u interesu međunarodne saradnje, države otvaraju svoje posebne luke za ulazak stranih brodova (u vrijeme hladnog rata veliki broj takvih luka se nalazio u SSSR, to su bile poluvojne luke). Spisak luka otvorenih za međunarodni saobraćaj određuje država i javno ga objavljuje. Stranim brodovima koji se nalaze u unutrašnjim vodama zabranjeno je baviti se bilo kojom djelatnošću, neregulisanom priobalnom državom. Radio stanice stranih brodova u unutrašnjim vodama mogu raditi samo u režimu prijema.

Kao pravilo, priobalna država ne primenjuje svoju jurisdikciju na stranim brodovima, koji se nalaze u unutrašnjim vodama, ako ne narušavaju njene zakone i interese njenih fizičkih i pravnih lica. Priobalna država može se umiješati u događaje na stranom brodu, koji se nalazi u unutrašnjim vodama, ako se sa takvom molbom obrati kapetan, konzul ili neki drugi kompetentni organ države pod čijom zastavom plovi taj brod.

Strani ratni brodovi, koji se nalaze u unutrašnjim morskim vodama, imaju imunitet od jurisdikcije priobalne države, ali su u obavezi poštovati zakone i pravila priobalne države.

Pravni režim morskih luka reguliše se normama nacionalnog morskog prava. Međutim, da bi se stvorili maksimalno dobri uslovi za međunarodni saobraćaj i razvoj

ekonomskih odnosa sa drugim državama, neophodno je primijeniti norme međunarodnog prava i svjetske prakse, napravljene na unifikaciju podnošenja dokumenata i procedura u lukama pri dolasku, boravku i odlasku stranih brodova. Prije svega uprošćenje i skraćenje do minimuma formalnosti, radi olakšanja i ubrzanja međunarodnog transporta i sprečavanje nepotrebnog zadržavanja brodova, lica i tereta, regulišu pravila Konvencije o olakšicama u međunarodnom pomorskom saobraćaju 1965 g..

Priobalna država obično otvara za ulaz stranih brodova red morskih luka, podatke o kojima publikuje u izvještajima za pomorce. Koje su luke otvorene za ulazak stranih brodova, rešava priobalna država silom svoje teritorijalne vlasti. U otvorenim lukama obezbijeden je slododan dostup svim brodovima nezavisno od zastave, i bez bilo kakve diskriminacije.

Država ima pravo da isključi neku od luka otvorenih za ulazak stranih brodova, da na određeno vrijeme zabraniti ulaz u sve svoje luke, ako je to potrebno radi sopstvene bezbjednosti, a takođe da objavi u svojim unutrašnjim vodama zone zatvorene za ulazak stranih brodova.

Za vrijeme dolaska, boravka i odlaska iz luke, na strani brod se prostire administrativna jurisdikcija priobalne države. Karakterna crta administrativne jurisdikcije je ta, što se ona primjenjuje na sve brodove bez isključenja, ustvari vlada princip pune kompetencije prioblane države.

U međunarodnoj praksi taj princip je našao odraz u memorandumu o kontroli stranih brodova, koji su potpisali 14 evropskih država 26 januara 1982.g. (sredozemnomorski memorandum). Saglasno tom memorandumu, Engleska, Francuska, Njemačka i druge države Evropske unije su se dogovorile da organizuju žestoku kontrolu u svojim lukama, kako bi strani brodovi ispunili odredbe Međunarodne konvencije o zaštiti ljudskog života na moru 1974 g., Međunarodne konvenciji o sprečavanju zagađivanja s brodova 1973 g. i Konvencije MOR 147, nezavisno od njihove zastave i učešća države zastave broda u navedenom dogovoru.

U lukama priobalne države realizuje se sanitarni i carinski nadzor, a takođe pogranična kontrola nad stranim brodovima i teretom koji prevoze u saglasnosti za zakonima te države.

Poseban vid pomorskog djelatnosti, kao što je operacije tegljenja, spašavanja u akvatoriji luka i u teritorijalnom moru mogu obavljati isključivo pravna i fizička lica priobalne države, a strana lica samo na osnovu specijalne dozvole.

3. Teritorijalno more

Teritorijalno more (territorial sea), je morski pojas utvrđene širine do 12 morskih milja i mjeri od osnovne linije, a koji ulazi u sastav teritorije države i nalazi se pod njenim suverenitetom, koji se ostvaruje uzimajući u obzir norme međunarodnog prava.

U teritorijalno more su uključena sidrišta, koja se obično upotrebljavaju za ukrcaj, iskrcaj i sidrenje brodova i koja se uglavnom u potpunosti ili djelimično nalaze izvan spoljne granice teritorijalnog mora (čl. 12 Konvencije o pravu mora 1982 g.).

Saglasno član 13 zakona o moru Crne Gore, Teritorijalno more Republike je morski pojas širok 12 nautičkih milja, računajući od osnovne linije u pravcu mora.

U teritorijalnom moru, u cilju održivog razvoja i valorizacije prirodnih resursa morskog i kopnenog dijela obalnog područja, primjenjuju se mehanizmi integralnog upravljanja obalnim područjem.

Polaznu liniju teritorijalnog mora čine:

1. linije najniže osjeke duž obale kopna i ostrva;
2. prave linije koje zatvaraju ulaze u zalive;
3. prave linije koje spajaju tačke na obali kopna i na obali ostrva:
 - a) Najduži vrh Ade Bojane – Hrid Đeran;
 - b) Hrid Deran – Hrid V. Kamen;
 - c) Hrid V. Kamen – Rt Mendra;
 - d) Rt Mendra – Rt Platamuni;
 - e) Rt Platamuni – Rt Veslo;
 - f) Rt Veslo-Južni Rt ostrva Mamule;
 - g) Zapadni Rt ostrva Mamule – Rt Konfin.

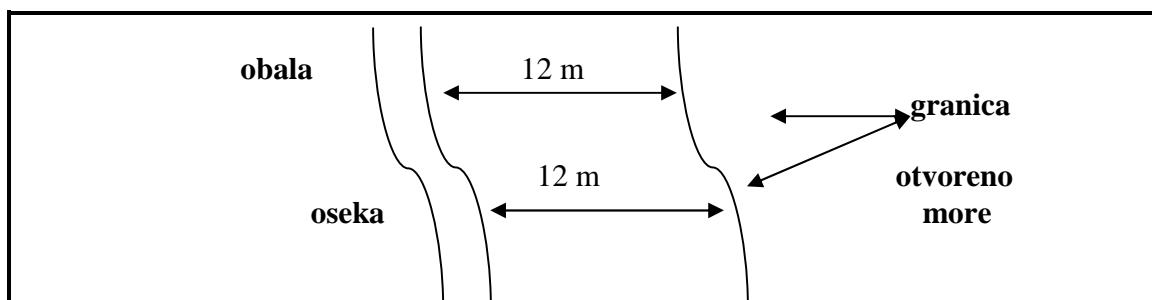
Polazne linije su ucrtane u pomorskoj karti koju izdaje organ nadležan za hidrografsku djelatnost.

Pri određivanju polazne linije teritorijalnog mora, dijelom obale smatraće se i najisturenije stalne lučke građevine koje su sastavni dio lučkog sistema.

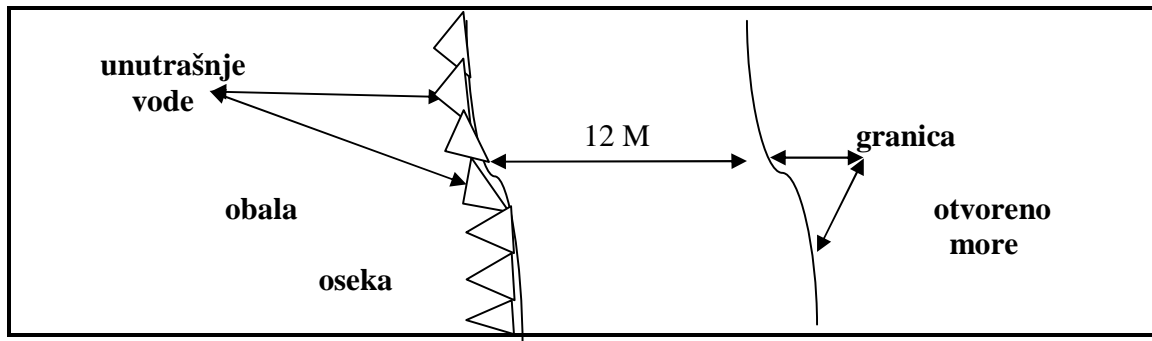
Ponekad u literaturi može se uporedo sa terminom „teritorijalno more“ naći i naziv „teritorijalne vode“. Ovo posljednje nije tačno, jer u ovom slučaju riječ ide o morskome pojasu, koji je neotuđivi dio mora i koji se nalazi uz teritoriju priobalne države.

Osnovna ili polazna linija za računanje širine teritorijalnog mora je linija najviše oseke uzduž obale, prikazama na službeno priznatim priobalnom državom kartama velikog maštaba. Ako je obala izdužena ili se u njevoj neposrednoj blizini nalaze ostrva, to se može primijeniti metod pravih polaznih linija. Ako teritorijalnom moru prethodne unutrašnje vode, to spoljašnja granica tih voda se javlja polaznom linijom za računanje širine teritorijalnog mora.

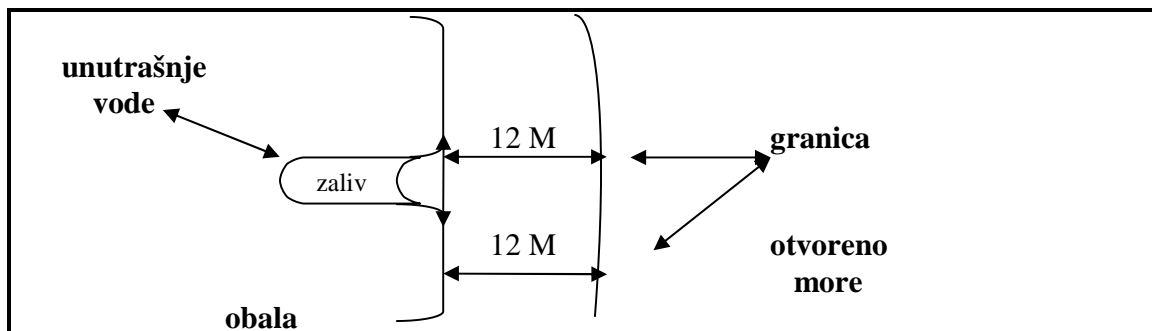
1. Način računanja teritorijaalnog mora (osnovni načini)

2. Od pravih polaznih (osnovnih) linija, koje spajaju izlazeće u more tačke obala, ako je obala duboko razuđena ili krivudava

3. Od unutrašnjih morskih voda

Prilikom ispisivanja polaznih (osnovnih) linija ne dozvoljavaju se značajna odstupanja od opšteg pravca obale, a delovi mora, koji se nalaze sa unutrašnje strane linije, moraju biti dovoljno usko povezani sa obalom, da bi se na njih prostirao režim unutrašnjih voda.

U saglasnosti sa Konvencijom o pravu mora iz 1982 g., svaka država ima pravo da uspostavi širinu teritorijalnog mora do granice, koja ne prelazi 12 morskih milja.

Međutim, treba ipak primijetiti, da praksa različitih država u oblasti opredjeljenja širine teritorijalnog mora je veom raznovrsna. Neke države, kao što su Brazil i Urugvaj, izjavili su da računaju pravomjernim uspostaviti širinu teritorijalnog mora do 200 milja, dok su neke države uspostavile širinu teritorijalnog mora manju od 12 milja. Ipak, većina država je odredila širinu teritorijalnog mora 12 milja i to se može računati normom međunarodnog prava, što je našlo priznanje u konvenciji UN o pravu mora.

Teritorijalno more, kao i drugi djelovi državne teritorije nalaze se pod njenim suverenitetom. U isto vrijeme, režim teritorijalnog mora se razlikuje od režima unutrašnjih morskih voda, jer su se u interesu pomorske plovidbe države dobrovoljno saglasile da ograniče svoj suverenitet, priznajući pravo neškodljivog (*mirnog*) prolaza stranih brodova kroz teritorijalno more.

Pod prolazom se podrazumijeva plovidba kroz teritorijalno more sa ciljem da se ono presiječe, ne ulazeći u unutrašnje vode, ili da uđe u unutrašnje ili iz unutrašnjih voda izade na otvoreno more.

Neškodljivi (mirni) prolaz ne može se smatrati mirnim (neškodljivim) ako taj brod vrši neku od sledećih djelatnosti:

1. prijeti silom ili upotrebom sile protiv suvereniteta, teritorijalne celovitosti priobalne države.
2. bilo kakvu vežbu ili obuku sa oružjem;
3. bilo kakvo prikupljanje informaciji i propagandnu djelatnost;
4. ukrcaj ili iskrcaj robe, novca, ili ljudi suprotno pravilima priobalne države;
5. svaki ribolov ili ulov drugih živih bića u moru;
6. bilo koju djelatnost koja nije u neposrednoj vezi sa prolazom;

Tim putem, nemajući prava stvaranja bilo kakvih prepreke mirnom prolazu stranim brodovima kroz svoje teritorijalno more, ipak priobalna država može obustaviti u određenim reonima pravo mirnog prolaza, ako je to od značaja za njenu bezbjednost.

4. Spoljni pojas (zona)

Izvan predjela teritorijalnog mora priobalna država može uspostaviti spoljni morski pojas koji obuhvata morsko dno i podzemni podmorski prostor izvan spoljne granice teritorijalnog mora do linija utvrđenih međunarodnim sporazumima.

U tom pojasu priobalna država ima pravo da vrši kontrolu, koja je neophodna radi sprečavanja kršenja carinskih, migracionih, finansijskih, sanitarnih zakona i pravila, a takođe da primjenjuje kazne za te prekršaje. Širina morskog pojasa na osnovu odredbi Konvencije o teritorijalnom moru i epikontinentalnom pojasu 1958 g, ne treba da prelazi 12 morskih milja, računajući od ishodnih linija, od kojih se računa širina teritorijalnog mora. Konvencija UN o pravu mora 1982 g. utvrdila je širinu spoljnog morskog pojasa do 24 morske milje.

Kontrolu u spoljnom morskome pojasu svaka država ostvaruje po svom nahodanju, zato se u zakonodavstvu taj prostor naziva po načinu kontrole. Spoljni morski pojas je vrlo često dio otvorenog mora, i za priobalnom državom u tom prostoru priznaju se samo određena i strogo ograničena ovlašćenja. Tako na primer, kontrola stranog broda koji dolazi sa otvorenog mora može imati samo karakter inspekcije, s ciljem sprečavanja mogućeg prekršaja. Ta kontrola se ne može izvesti sa bilo kakvim posledicama, hapšenje ili zabrana prolaza broda kroz teritorijalno more.

U slučaju, ako je strani brod u teritorijalnim ili unutrašnjim vodama priobalne države prekršio njena carinska, finansijska, imigraciona ili sanitarna pravila, on može biti zadržan u spoljnjem morskome pojasu i vraćen u jednu od luka te priobalne države.

5. Isključiva ekonomska zona

Isključiva ekonomska zona (exclusive economic zone), predstavlja rejon koji se nalazi izvan granica teritorijalnog mora i spada u poseban pravni režim, predviđen Konvencijom UN o pravu mora 1982 g.

Glavna specifičnost tog režima se sastoji u tome, da su u toj zoni prava i jurisdikcija priobalne države, a takođe prava i slobode drugih država, utvrđena savršeno precizno i određena odgovarajućim odredbama Konvencije o pravu mora 1982. Zbog toga je pogrešno misliti, da režim isključive ekonomske zone može da utvrđuje priobalna država po svom nahodanju.

Karakterne osobine pravnog režima isključive ekonomske zone su sledeće:

Kao prvo, isključiva ekonomska zona se nalazi izvan teritorije priobalne države, na nju se prostire suverenitet priobalne države. Prava priobalne države ovdje imaju isključivo ograničen karakter.

Kao drugo, isključiva ekonomska zona je nastala kao rezultat kompromisa, do kojeg su došle države u toku pripreme i za vrijeme održavanja III Konferencije UN o pravu mora. To je bio kompromis između država koje su pretendovale na mnogo veću širinu teritorijalnog mora od 12 morskih milja (do 200 milja), i država koje, obzirom da su bile zainteresovane da obezbijede mnogostranu pomorsku djelatnost, su se protivile takvom proširenju suvereniteta priobalnih država na teritorijalnim predjelima.

Pretenzije na raširenje teritorijalnog mora države, posebno niz država Afrike, Azije i Latinske Amerike, koje su uglavnom težile zbog uspostavljanja svoje kontrole nad prirodnim bogatstvima priobalnih rejona, a takođe radi izvođenja naučnih istraživanja u njima i zaštite morske sredine. Države, koje su sledile ciljeve, vezane za plovidbu, uključujući i plovidbu vojnih brodova, su se saglasile na raširenje prava priobalnih država u prostornom odnosu u dijelu obezbeđenja njihovih ekonomskih interesa. Mogućnost usaglašenja interesa svih priobalnih država i drugih država, koje su jake i tradicionalno pomorske države, je jedan od neotuđivih elemenata toga „paketa“, koji je doveo do izrade i konačnog prihvatanja Konvencije.

Priobalna država u isključivoj ekonomskoj zoni može da ostvari:

- **suverena prava**, u cilju istraživanja, uporebe i čuvanja prirodnih resursa, kako živih, tako i ne živih, u vodama koje pokrivaju morsko dno i u njegovim njedrima, a takođe u cilju upravljanja tim resursima.

- **jurisdikciju**, predviđenu odredbama Konvencije, koja se tiče: izgradnje i upotrebe vještačkih ostrva, instalacija i građevina; morskih naučnih istraživanja; zaštite i očuvanja morske sredine.

- **druga prava i obaveze predviđene Konvencijom**.

Ostvarujući svoja prava, priobalna država ima obavezu da na odgovarajući način uzme u obzir prava i obaveze drugih država u isključivoj ekonomskoj zoni.

Na taj način, kao prvo, priobalna država posjeduje u isključivoj ekonomskoj zoni ne suverenitet, a suverena prava, utvrđena strogo određenim ciljevima i jasno ograničenim obimom. Kao drugo, suverena prava su utvrđena samo u cilju istraživanja, iskorištavanja i čuvanja prirodnih resursa. To označava, da priobalna država ostvaruje suverena prava nad svim ribljim resursima, uključujući i one koji su pričvršćeni za morsko dno, mineralnim resursima – nafta, plin i dr., a takođe nad energijom koja se dobija putem morskih struja, vjetra i vode. Kao treće, navedena prava imaju isključivi karakter: nijedna druga država nema pravo bez saglasnosti priobalne države da vrši sličnu djelatnost u njenoj isključivoj ekonomskoj zoni.

Tačno takav isključivi karakter ima, predviđena Konvencijom, jurisdikcija priobalne države u isključivoj ekonomskoj zoni. Sa jedne strane, ta jurisdikcija se ostvaruje u tačno određenom obimu i cilju, a sa druge – ni jedna država ne može da ostvari jurisdikciju nad vještačkim ostrvima, instalacijama i građevinama. Naprimjer, bilo koja država nema pravo da gradi takva ostrva, instalacije i građevine bez saglasnosti priobalne države. Samo priobalna država ima pravo da ostvari jurisdikciju u vezi sa nekim prekršajem u oblasti zaštite morske sredine. Samo priobalna država ima pravo da izda dozvolu za izvođenje pomorski naučnih istraživanja u njenoj isključivoj ekonomskoj zoni. Karakterno je to, **da obim prava priobalne države u isključivoj ekonomskoj zoni je**

dovoljno ograničen, ta država može da ostvari samo ta prava i obaveze koja su predviđena Konvencijom 1982 g. Drugim riječima, nijedna priobalna država ne može pretendovati u isključivoj ekonomskoj zoni na ostvarenja nekog prava, koje nije utvrđeno odredbama Konvencije (naprimer, kontrolisati strani brod, vršiti carinsku ili sanitarnu kontrolu i td.).

Uprkos potpunom priznanju suverenih prava i jurisdikcije priobalnih država na isključivu ekonomsku zonu, druge države služe se slobodom plovidbe i letova, polaganja podvodnih kablova i cevovoda i drugim sa tačke gledišta međunarodnog prava vrstama upotrebe mora, koje se odnose na slobode, takve kao što su slobode koje se odnose na eksploataciju brodova, letjelica, podvodnih kablova i cevovoda, i usklađene sa drugim odredbama Konvencije 1982 g., (član 58 t. 1).

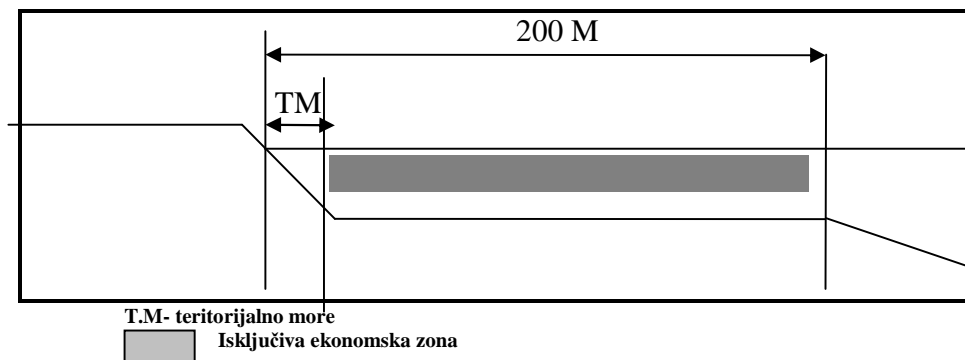
Uprkos tome, nacionalno zakonodavstva nekih država zadržale su pravo uspostavljanja, u bilo koje vrijeme i u bilo kojem dijelu isključive ekonomske zone posebne rejone, u kojima je kretanje brodova moguće samo po specijalno utvrđenim plovnim putevima (Indija, Pakistan). Niz država (Portugalija, Gvatemala i dr.) je izjavilo, da termin ekonomska zona u potpunosti odgovara njihovom nacionalnom zakonodavstvu o teritorijalnom moru. U vezi sa tim svi brodovi, koji se nalaze u stranoj ekonomskoj zoni, moraju se pridržavati odredaba međunarodnog prava i nacionalnog zakonodavstva priobalne države.

Širina isključive ekonomske zone ne treba da prelazi 200 morskih milja od osnovne linije od koje se računa širina teritorijalnog mora.

Stanje na 1 januara 2003 godine je sledeće, isključivu ekonomsku zonu je uspostavilo 96 država, 25 država je objavilo utvrđivanje takozvane ribolovne zone širine 200 morskih milja i manje. Ribolovna zona u suštini i jeste isključiva ekonomska zona.

Saglasno članu 25 zakona o moru Crne Gore, isključiva ekonomska zona Republike obuhvata morske prostore od spoljne granice teritorijalnog mora u pravcu pučine do njegove spoljne granice utvrđene sporazumom, na osnovu međunarodnog prava, sa državama čije su obale sučelice ili se dodiruju. Isključiva ekonomska zona iz stava 1 ovog člana, može se proglasiti odlukom Skupštine Republike i to cijeneći saradnju sa državama koje imaju suverenitet na djelovima Jadranskog mora:

- u oblastima gazdovanja, očuvanja, istraživanja i iskorišćavanja živih bogatstava u moru;
- u ostvarivanju prava i izvršavanju obaveza u zaštiti i očuvanju morske okoline;
- u oblasti naučnih istraživanja i, kad je to pogodno, preuzimanju zajedničkih istraživanja područja;
- pozivajući zainteresovane države ili međunarodne organizacije na saradnju u skladu sa odredbama Konvencije Ujedinjenih nacija o pravu mora.

6. Otvoreno more

Pod otvorenim morem (hugh sea, open sea), se podrazumijevaju svi djelovi Svetskog okeana koji se nalaze izvan spoljnih granica isključive ekonomske zone.

Međunarodno-pravni režim otvorenog mora karakterističan je po tome, što se na njemu ne prostire suverenitet bilo koje države i ono se nalazi u zajedničkoj, ravnopravnoj i slobodnoj upotrebi svih država.

Pravni režim otvorenog mora za razliku od drugih vrsta morskih prostora se reguliše isključivo normama međunarodnog prava, prije svega odredbama Konvencije UN o pravu moru 1982 g. i Konvencije o otvorenom moru 1958 g.

Otvoreno more mora biti dostupno za sve države, kako za priobalne, tako i za one koje nemaju izlaza na more.

Saglasno Konvenciji o otvorenom moru 1958 g., sloboda otvorenog mora uključuje:

- slobodu plovidbe;
- slobodu ribolovstva;
- slobodu postavljanja podvodnih kablova i cjevovoda;
- slobodu leta iznad otvorenog mora.

Konvencija 1982 g., je raširila pojam slobode otvorenog mora, dodatno uključujući u spisak:

- slobodu podizanja veštačkih ostrva i drugih građevina, koje su dozvoljene u saglasnosti sa međunarodnim pravom;
- slobodu naučnih istraživanja.

Drugim riječima, sloboda otvorenog mora nema apsolutni karakter.

Sloboda plovidbe označava da svaka država, nezavisno od toga da li ima izlaz na more, ima pravo na to, da brodovi pod njenom zastavom plove na otvorenom moru.

Osnov pravnog režima plovidbe na otvorenom moru sastavlja princip slobode otvorenog mora, koji je jedan od opšte priznatih principa savremenog međunarodnog prava. ***Iz njega proizilazi princip isključive jurisdikcije države zastave, u saglasnosti sa kojim bilo koji brod, koji se nalazi na otvorenom moru, potčinjava se zakonima samo te države pod čijom zastavom plovi.***

Pregled stranog trgovačkog broda u plovidbi na otvorenom moru imaju pravo samo vojni brodovi ili drugi brodovi i letjelice, koje se nalaze na državnoj službi ili su ovlašćeni za te potrebe.

Osim toga, takva intervencija je ograničena samo u određenim slučajevima. Tako, Konvencija o otvorenom moru 1958 g., predviđa mogućnost takve intervencije:

- na osnovu međunarodnog sporazuma;
- ako se brod bavi piratstvom;
- ako se brod bavi trgovinom robova;
- ako je na brodu podignuta zastava ili on odbija da podigne zastavu, a u stvarnosti brod ima istu nacionalnost kao i vojni brod, koji vrši intervenciju;
- prilikom prava progona.

Konvencija 1982 g., dodaje ovom spisku predviđeno pravo pregleda prilikom ne sankcionisanog emitovanja sa otvorenog mora i u slučaju da brod nema nacionalnost.

U svim navedenim slučajevima vojni brod ima pravo da izvrši provjeru prava broda na njegovu zastavu. Sa tim ciljem on šalje čamac pod komandom oficira na

sumnjivi brod. Ako i posle provjere broda ostaju sumnje, on ima pravo da detaljnije pregleda brod.

Ako su sumnje neosnovane i pod uslovom, da pregledani brod nije izvršio nikakve radnje koje bi opravdale te sumnje, njemu se moraju nadoknaditi nanesene štete ili troškovi.

Član 108 Konvencije 1982 g., predviđa da sve države saraduju u presijecanju nezakonite trgovine narkoticima i psihotropnim sredstvima, koja se vrši na otvorenom moru, kršeći Konvenciju. Bilo koja država koja ima razuman osnov za sumnju da brod koji plovi pod njenom zastavom se bavi nezakonitom trgovinom ili psihotropnim sredstvima, može se obratiti drugim državama sa molbom o saradnji u presijecanju te nezakonite trgovine.

Takav pregled se ne može vršiti na brodovima koji imaju imunitet (vojni brodovi, državni ne trgovački brodovi), osim u slučajevima ako se ti brodovi bave piratstvom.

Problem pregleda na otvorenom moru je veoma aktuelan i danas. Jedan od svedoka toga je – slučaj sa ruskim tankerom „Volgonjeft“ (deplasmana oko 5000 tona, posada 18 ljudi).

2 februara 2000 godine, oko podne, fregata „Monterej“ koja se nalazila u rejonu Persijskog zaliva i vršila obezbeđenje režima sankcija Iraku, saglasno rezoluciji Savjeta Bezbjednosti UN № 665, je dobila naređenje da zaustavi ruski brod. Kasnije se saznalo da je američki izviđački satelit pronašao tanker u iranskoj luci i pratio ga do njegovog izlaska na otvoreno more, kada su Amerikanci izdali naređenje brodu da se zaustavi. Ruski pomorci su odbili da zaustave brod. Tada su se na palubu broda ukrcali Američki specijalni timovi i kontrolisali brod.

Treba reći da je američka mornarica samo za 1999 godinu kontrolisala 700 brodova, od kojih su 19 zadržali u vezi sa kršenjem režima sankcija.

Bez obzira na izjave ruskih službenika da je brod ukrcao naftu u iranskoj luci, nalaz nafte je pokazao da je to nafta iračkog porijekla. Na taj način ruski tanker je prekršio rezoluciju Saveta Bezbjednosti UN № 665. Ruski brod je sproveden u luku Maskat u Omanu.

U saglasnosti s Međunarodnom konvencijom o intervenciji na otvorenom moru u slučaju nezgode koja dovodi ili može dovesti do zagađenja naftom 1969 g. i protokolom Međunarodne konvencije o intervenciji na otvorenom moru u slučaju zagađenja drugim derivatima 1972 g., priobalne države u slučaju da njihovoj obali prijete neposredna opasnost mogu primjenjivati bilo koje mjere, koje se mogu pokazati neophodnim, čak i uništiti brod i teret.

Osim nabrojanih slučajeva, strani brod može biti zaustavljen i zadržan u otvorenom moru na osnovu **prava gonjenja**. Gonjenje stranog broda može se preduzeti, ako se ima dovoljno osnovane sumnje da je taj brod prekršio zakone i pravila priobalne države. Pri tome, gonjenje može početi samo u unutrašnjim ili teritorijalnim vodama, spoljnjem morskom pojasu ili ekonomskoj zoni, i može se nastaviti u otvorenom moru pod uslovom da nije bilo prekinuto. Ako se strani brod nalazi u spoljnjem morskom pojasu ili ekonomskoj zoni, to se može preduzeti gonjenje samo ako su prekršena pravila radi kojih je ustanovljen pojas ili zona. Gonjenje je počelo tek posle upućivanja optičkog ili zvučnog signala. Gonjenje mogu vršiti samo ratni brodovi ili drugi brodovi za to ovlašćeni. Gonjenje mora biti prekinuto, ako gonjeni brod ulazi u teritorijalnu vodu svoje države ili bilo koje treće države.

7. Arhipelag

Saglasno čl. 46 Konvencije UN o pravu mora 1982 godine, pojam „arhipelag“ označava grupu ostrva, uključujući djelove ostrva, vode koje ih spajaju i druga prirodna obeležja, koja su tako usko međusobno povezani da predstavljaju jednu geografsku, ekonomsku i političku cjelinu ili se istorijski smatraju takvim.

U arhipelaške države spadaju takve države, kao što je Indonezija, Filipini, Fidži i dr.

Pravni status arhipelaških voda je bio posebno aktuelan 60-70 godina XX vijeka u vezi sa pokušajem Arhipelaških država da potčine svom suverenitetu vode koje su se tradicionalno koristile kao otvoreno more.

Prvi su takve jednostrane radnje kršenja normi međunarodnog prava preduzeli u 1955 godini Filipini, izjavivši da sve vode između ostrva Filipinskog arhipelaga računaju u svojstvu unutrašnjih voda i potpadaju na taj način pod isključivi suverenitet Filipina. Za Filipinima u 1957 godini sa analognim prisvajanjem je istupila i Indonezija, pri tom se njen suverenitet na jednostran način prostirao na ogromne morske prostore, koji su ranije bez bilo kojih ograničenja upotrebljavani za pomorsku plovidbu.

Konvencija 1982 g., predviđa pravo da arhipelaška država može da povuče prave arhipelaške (polazne) linije spajajući krajnje tačke najudaljenijih ostrva i nadvodnih grebena u arhipelagu, pod uslovom da su tim linijama obuhvaćena glavna ostrva i područje u kojem je odnos površine vode i kopna, uključujući atole, između 1:1 do 1:9. Dužina tih osnovnih linija ne smije preći 100 morskih milja, samo 3% od ukupnog broja osnovnih linija koje okružuju arhipelag može preći tu dužinu, do najveće dužine od 125 morskih milja. Polazne linije se ne smeju povući na način, da se znatno udalje od opšte konfiguracije arhipelaga. Sa spoljnje strane arhipelaških polaznih linija se računa širina teritorijalnog mora, spoljnjeg pojasa i isključive ekonomske zone.

Suverenitet arhipelaške države se prostire na arhipelaške vode uračunavajući niz odredbi, čije poštovanje dozvoljava na određeni način da se uzmu u obzir zakonski interesi drugih država prilikom upotrebe tih voda. Tako, naprimer, arhipelaška država mora da prizna tradicionalno pravo na ribolov i druge vrste djelatnosti neposredno država koje se graniče sa određenim rejonima u predjelima arhipelaških voda. Način i uslovi realizacije takvih prava se regulišu dvostranim sporazumima. Osim toga, arhipelaška država ne može da nanosi štetu postojećim podvodnim kablovima koji su postavile druge države, a koji prolaze kroz njene vode ne dodirujući obalu, takođe ne može da pravi smetnje prilikom održavanja tih kablova u ispravnom stanju i njihove zamjene u slučaju potrebe. Analogno sa teritorijalnim morem, Konvencija UN o pravu mora iz 1982 g., uz uslov poštovanja unutrašnjih voda koje se nalaze u predjelima arhipelaških voda, utvrdila je da sve države imaju pravo mirnog prolaza kroz njih.

U isto vrijeme za puteve koji se obično koriste za međunarodnu plovidbu, a koji se nalaze u predjelima arhipelaških voda i teritorijalnog mora, utvrđuje se režim arhipelaškog prolaza. *Pod arhipelaškim prolazom se podrazumijeva ostvarivanje prava plovidbe i prelijetanja na uobičajen način jedino sa ciljem neprekidnog, brzog i neometanog tranzita između jednog dijela otvorenog mora ili isključive ekonomske zone i drugog dijela otvorenog mora i isključive ekonomske zone.*

8. Arktika

Arktika – severna polarna oblast zemljine kugle koja obuhvata cijeli Severno ledoviti okean, granične djelove Tihog i Atlantskog okeana, a takođe i krajeve Evro-Azije i Severne Amerike u predjelima polarnog kruga (66 stepeni 33 minuta severne širine). U toj zoni se nalazi pet država: SAD, Rusija, Kanada, Danska i Norveška.

Arktika znatno utiče na formiranje klime i vremenskih uslova severne polulopte. Arktički prostori i prirodni resursi koji se tamo nalaze, u tom broju nedavno otkrivena nalazišta nafte i plina, dobija sve više na značaju za ekonomiju država koje graniče sa Arktikom. Arktika igra važnu ulogu sa tačke gledišta vojno-strateške bezbjednosti. Ti i drugi prateći faktori objašnjavaju povećani interes koji se daje pravnom režimu Arktike. Silom svog geografskog položaja i istorijskih faktora, države koje graniče sa Arktikom tradicionalno izlaze iz prisustva kod njih posebnih, prevashodnih prava prilikom iskorišćavanja arktičkih prostora. Takav prilaz je našao odraz u takozvanoj „sektorskoj teoriji“, saglasno kojoj svaka država koja graniči sa Arktikom ima posebna prava u svom polarnom sektoru – trougaoniku, čija je osnova obala odgovarajuće države, a stranice – linije koje prolaze po meridijanima prema Severnom polu. Posebno je aktivno nastupala u korist teorije sektorske podjele Arktike Kanada, koja je u nizu zakonskih akata (naprimjer, u Zakonu o severnim teritorijama iz 1952 g.), i službenim izjavama branila svoj suverenitet na kopnenim i vodenim prostorima severno od kanadske obale. Rusija je takođe preduzimala mjere zaštite svojih interesa na Arktiku.

Tri druge države koje graniče sa Arktikom nije utvrdile sopstvene sektore i nijesu podržale sektorsku podjelu Arktike.

Što se tiče morskih rejonu Arktike, čak i onih stalno pokrivenih ledom, njihov pravni režim se reguliše normama međunarodnog prava koje se tiču morskih prostora (unutrašnje morske vode, teritorijalno more, isključiva ekonomska zona, epikontinentalni pojas, otvoreno more).

9. Antarktika

Pod Antarktikom se podrazumijeva rejon zemljine kugle koji se nalazi okolo Južnog pola i ograničen je paralelom 60° južne širine. On uključuje kopno Antarktike, ostrva koja se graniče sa njim, a takođe i odgovarajuće djelove Atlantskog, Tihog i Indijskog okeana. Antarktika zauzima okolo 10% površine naše planete.

1 decembra 1959 godine, dvanaest država koje su vodile aktivnu djelatnost u toku Međunarodne geofizičke godine (Argentina, Australija, Belgija, Čile, Francuska, Japan, Norveška, Novi Zeland, JAR, Velika Britanija, SAD i SSSR), u Vašingtonu su potpisale Ugovor o Antarktiku.

Osnovne odredbe Ugovora sadrže četrnaest članova, koji se sastoje u sledećem:

1. Antarktika se mora upotrebljavati isključivo u mirne svrhe, vojna djelatnost, takva kao što je stvaranje vojnih baza ili ispitivanje oružja, je zabranjena;
2. Garantuje se sloboda naučnih istraživanja;
3. Podstiče se međunarodna naučna saradnja, uključujući razmjenu planova istraživanja i personala, a takođe se zahtijeva da rezultati istraživanja budu dostupni širokom auditorijumu;
4. Otklanja se osnova za potencijalne teritorijalne sporove između država, utvrđeno je da nikakva djelatnost neće pojačavati ili smanjivati ranije iskazane pozicije

povodom teritorijalnih problema, pri tome pretenzije koje postoje neće se širiti i neće se iznositi nove pretenzije;

5. Zabranjuju se atomske eksplozije i sakupljanje radioaktivnih otpada;

6. u cilju poštovanja odredaba Ugovora obezbeđena je inspekcija posmatrača različitih država na brodovima i stanicama na Antarktiku;

7. Predviđeni su sastanci država radi razmatranja mjera za izvršenje odredbi Ugovora;

8. Utvrđuje se procedura rešavanja sporova i mehanizam promjene Ugovora.

Ugovor utvrđuje da bilo koja država – članica OUN može da mu se priključi. Na današnji dan 43 države su učesnice ovog Ugovora.

Ugovor o Antarktike priznat je kao jedan od najefektivnijih međunarodnih sporazuma. Formiran je sistem Ugovora o Antarktike, koji se sastoji iz Ugovora i cijelog niza pomoćnih sporazuma. Sistem Ugovora o Antarktike uključuje grupu specijalizovanih organ koji pomažu Stranama u Ugovoru da realizuju svoj posao. Pred tim organima se nalaze specijalni zadaci i oni se stalno pozivaju kao posmatrači na sastancima u okviru Ugovora.

10. Moreuzi i kanali

Pravni režim moreuza i kanala se razlikuje. Jednako opštepriznatom normom se javlja proglašenje pune slobode plovidbe u međunarodnim moreuzima i kanalima, nezavisno od toga, da li se njihove vode odnose teritorijalnim ili unutrašnjim vodama bilo koje države, ili otvorenom moru. Režim međunarodnih moreuza i kanala često ili uopšte nije reglamentiran specijalnim međunarodnim aktima, ili biva određen samo u opštim crtama dvostranim ili trostranim ugovorima. Položaj o režimu moreuza uključen je u Konvenciju UN o pravu mora 1982 g..

Postoje dvije grupe međunarodnih kanala i moreuza: one koji spajaju dva dijela Svetskog okeana (Gibraltarski moreuz, Suecki kanal, Panamski kanal i dr.), i one koji spajaju Svetski okean s regionalnim morem (Crnomorski moreuzi, Baltijski moreuzi i dr.).

Pravni režim La-Manša uspostavljen je opštim normama o slobodi otvorenog mora. Povećanu pažnju La-Manšu od priobalnih država i IMO uslovlila je velika intezivnost plovidbe (oko 250 hiljada brodova u godini). U moreuzu su uspostavljene zone kretanja brodova, gdje se vrši nadzor za bezbjednošću plovidbe s primjenom žestokih sankcija zbog kršenja pravila plovidbe.

Gibraltarski moreuz je jedan od najvažnijih međunarodnih morskih puteva. On je otvoren za plovidbu kako za trgovačke, tako i za vojne brodove. Međunarodni akti koji opredijeljuju njegov pravni režim su, anglo-francuska deklaracija 1904 g., i anglo-franko-španski ugovor 1907 g.. Tim aktima je određena demilitarizacija moreuza i sloboda plovidbe u njemu.

Veliki značaj za crnomorske države imaju crnomorski moreuzi Bosfor i Dardaneli. Dugo vremena se vodila žestoka borba zainteresovanih država, da bi zadržale kontrolu nad moreuzima. U današnje vrijeme međunarodno-pravni režim tih moreuza reglamentiran je konvencijom o režimu tjesnaca od 20 jula 1936 g., zaključenoj u švajcarskom gradu Montreux. Konvencija je proglasila punu slobodu trgovačke plovidbe kako u mirno vrijeme, tako i za vrijeme rata, ako Turska nije jedna od strana u ratu. U posljednjem slučaju slobodan prolaz imali bi brodovi neutralnih država. Vojni brodovi

necnomorskih država mogu proći moreuzom tek posle diplomatskog obavještenja vlade Turske. Pri tome se ograničava opšta tonaža i rok boravka u Crnom moru.

Početkom 1993 g., Turska je krenula putem reglamentacije plovidbe u crnomorskim moreuzima, bez učešća država koje su potpisale Konvenciju Montreux, mijenjajući međunarodno pravne norme, normama nacionalnog prava. Od 01 jula 1994 g., Turska je uvela reglament pomorske plovidbe u zoni crnomorskih moreuza. Kao odgovor na uvedeni Turskom jednostrani reglament Komitet za bezbjednost na moru IMO razrađuje sopstvena pravila, koja su stupila na snagu 24 novembra 1994 g..

Međunarodno pravni režim Sueckog kanala određen je Konstantinopoljskom konvencijom iz 1888 g., u kojoj je učestvovalo deset država. Kasnije su se toj konvenciji pridružile i druge države koje su bile zainteresovane u korišćenju kanala. U saglasnosti s konvencijom kanal je kako u miru, tako i za vrijeme rata slobodan i otvoren za plovidbu svih trgovačkih brodova. Ali, čak i posle prihvatanja konvencije višekratno su se dopuštale diskriminacione mjere, kršeći režim kanala. To je ograničenje plovidbe iz 1948 g., koje je bilo uvedeno radi sprečavanja pomorske trgovine Izraela i ograničenja izazvane ratnim dešavanjima 1991 g..

Panamski kanal dugi niz godina je bio objekat američko-engleskog, a zatim američko-panamskog suparništva. Ali, 1977 g., su bili potpisani, a 1979 g., su stupili na snagu Dogovor o panamskom kanalu i Dogovor o stalnoj neutralnosti i funkcionisanju Panamskog kanala. U saglasnosti sa tim dogovorima nad kanalom je uspostavljen suverenitet Paname. Ali, sve do 31 decembra 1999 g., Sjedinjene Američke Države su sačuvale funkciju upravljanja kanalom, njegove eksploatacije, a takođe razmještanja u zoni kanala oružanih sila. Dogovori su proglasili kanal stalno neutralnim međunarodnim vodenim putem otvorenim za plovidbu brodova bile koje države. Svim vojnim i pomoćnim brodovima takođe je dozvoljen tranzit bez razlike pod čijom zastavom plove. Ti brodovi ne podliježu inspekciji, pretrazi i kontroli. Međutim, dogovoreno je da vojni i pomoćni brodovi Sjedinjenih Američkih Država i Paname imaju prednost prilikom tranzita kroz kanal.

III Konferencija UN o pravu mora utvrdila je pravo za državom, koja graniči s moreuzom, ili na čijoj teritoriji se nalazi moreuz ili kanal, da donosi zakone koji se odnose na tranzit kroz te moreuze i kanale. Ti zakoni i pravila ne smiju dopuštati diskriminaciju nad stranim brodovima. Priobalna država nema prava «nikakvog zaustavljanja tranzitnog prolaza». Strani brodovi, koji koriste pravo tranzitnog prolaza, moraju se pridržavati svih zakona i pravila koji se odnose na kanal ili moreuz.

11. Međunarodna rijeka

Pod međunarodnom rijekom se podrazumijeva rijeka koja protiče kroz teritoriju dvije ili više država, a nakojoj se odvija međunarodna plovidba. Od velikog broja rijeka koje protiču kroz nekoliko država i ulivaju se u more, samo nekoliko njih se javlja međunarodnim. Tako, od 170 evropskih rijeka, samo Dunav i Rajna su proglašeni međunarodnim.

Međunarodne rijeke ili njihovi djelovi su teritorija priobalnih država i nalaze se pod njihovim suverenitetom.

Pravni režim međunarodnih rijeka određuje se ugovorima priobalnih država, koje obično sazdaju specijalne komisije za plovidbu.

Plovidba po tim rijekama vojnih brodova ne priobalnih država je zabranjena. Dok svi strani trgovački brodovi koji plovo tim rijekama, su u obavezi da se pridržavaju pravila plovidbe, koje su usvojile priobalne države.

Međunarodne rijeke Afričkog kontinenta su rijeke Kongo, Niger, Senegal. Najveća rijeka u Aziji je Mekong. Dok južno-američki kontinent može se predstaviti najvećom međunarodnom rijekom Amazonkom i jedinim vodenim sistemom La-Plata (u koju ulaze rijeke Parana, Paragvaj, Rio Salado i dr).

Za neke rijeke Severne Amerike u dvostranim dogovorima utvrđen je drugačiji međunarodno-pravni položaj. Tako, princip slobodne plovidbe po rijekama Svetog Lavrentija, Rio Grande i Kolorado primjenjuju se samo za brodove država po čijoj teritoriji protiču te rijeke.

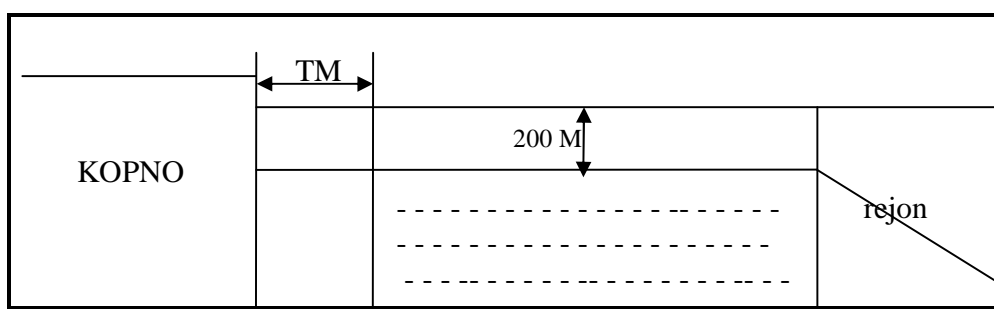
12. Epikontinentalni pojas

Pravni režim **epikontinentalnog pojasa** takođe ima značaj za međunarodnu plovidbu. Postoji razlika u pravnom i geološkom shvatanju epikontinentalnog pojasa. S geološke tačke gledišta epikontinentalni pojas je zatopljeni morem dio kopna. S međunarodno-pravne tačke gledišta pod epikontinentalnim pojasom se podrazumijeva morsko dno (uključujući njegova njedra), koje se prostire izvan spoljašnje granice teritorijalnog mora do linija utvrđenih međunarodnim sporazumima, na koje se prostire suverenitet priobalne države u oblasti i straživanja i iskorišćava prirodnog bogastva.

Istraživanje i iskorišćavanje resursov epikontinentalnog pojasa može izvoditi isključivo priobalna država, ne samo na morskom dnu i njegovim njedrima, nego i u raspoložnim nad njima vodama. Ona ima suvereno pravo izgradnje na epikontinentalnom pojasu vještačka ostrva i drugih građevina, kao i obavezu da ustanovi okolo njih zonu bezopasnosti u cilju obezbeđenja međunarodne plovidbe.

Konvencija o epikontinentalnom pojasu iz 1985 g. i Konvencija UN o pravu mora iz 1982 g. daju različito opredeljenje granica epikontinentalnog pojasa, što se vidi iz sledećih slika.

Epikontinentalni pojas – saglasno Ženevskoj Konvenciji 1958 g.

T.M- teritorijalno more

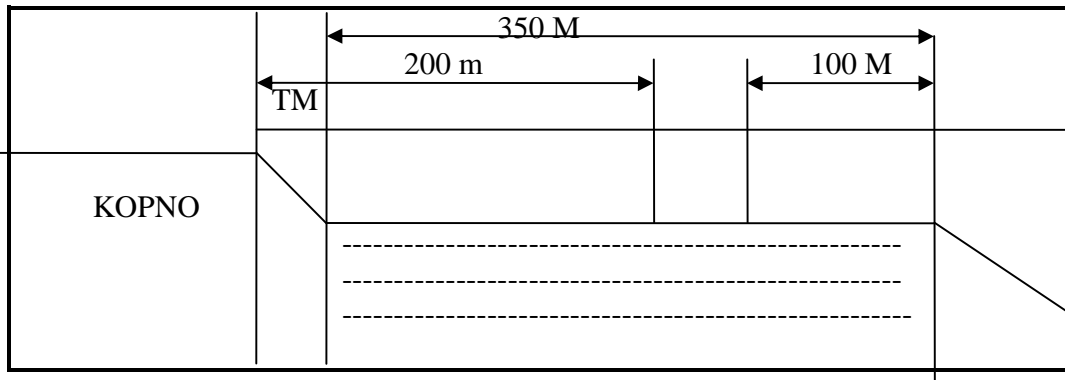
 Epikontinentalni pojas

Prostranstvo sa miješanim pravnim režimom.

Pojas – površina i njedra morskog dna, koji se proteže od spoljne granice teritorijalnog mora:

1. do dubine vode od 200 m.
2. ili izvan tog predjela do mjesta do kojeg dubina vode dozvoljava iskorišćavanje bogatstva.

Epikontinentalni pojas – saglasno Konvenciji UN o pravu mora 1982 g.

Površina i njedra morskog dna, prostiru se od spoljnje granice teritorijalnog mora:

1. do predjela podvodnih djelova zemlje;
2. ili na udaljenosti do 200 milja (od polazne linije), ako spoljnja granica podvodnog dijela zemlje se ne proteže na takvu udaljenost.
3. ili na udaljenost do 350 milja (od polazne linije), ako se podzemni dio nalazi dalje od 200 milja.
4. ili ne dalje od 100 milja od 2500-m izobate, ako se podvodni dio nalazi dalje od 200 milja.

Podvodeći crtu napisanom možemo zaključiti, da pravni režim morskih prostora i drugih voda kroz koje prolaze međunarodni plovni putevi je vrlo različit.